

Традиції театру В. Шекспіра і "Смерть Дантона" Г. Бюхнера

Н. І. Даценко,

магістрант

Науковий керівник: д. ф. н., проф. О. С. Чирков

Ідея епічного театру не є винаходом Б. Брехта, вона стала новаторським продовженням традицій минулого, про що сам драматург писав: "Якщо йдеться про справжнє революційне продовження справи, то традиція є необхідною" [3: 1]. Однією з численних традицій, що живили епічну драму Б. Брехта, була шекспірівська лінія в німецькій реалістичній драмі, становлення якої пов'язане з розвитком штюрмерської драматургії.

Німецький дослідник творчості Б. Брехта Ф. Клотц зауважив, що "у своїй драматичній побудові Б. Брехт виходить із "відкритої" форми елизаветинців, штюрмерів, Граббе і Бюхнера" [3: 1]. Зокрема, "шекспірізація" знайшла відображення у зверненні німецьких драматургів до історії, відтворенні панорами доби, зображенні широких верств населення, натуралістично відвертому зображенні окремих сторін побуту, у структурно-композиційних принципах драми.

За такими принципами побудована трагедія Г. Бюхнера "Смерть Дантона". Не суб'єктивне переживання молодого людини ("розчарування", "відчай" тощо) відображено в цьому творі; слідуючи вірному інстинкту справжнього драматурга, Г. Бюхнер намагається відобразити в дзеркалі

французької революції основне ідейне протиріччя своєї епохи. Г. Бюхнер не переносив проблеми новітнього часу в минуле, але він вірно зауважив, що саме французька революція породила всі основні проблеми подальшого періоду.

Тема трагедії відразу ж висувається з шекспірівської ясністю й гостротою. Дантон і його друзі говорять про те, що час закінчити резолюцію: "Революція повинна скінчитися, республіка повинна початися", – зауважує Геро [1: 57]. Безпосередньо слідом за цією бесідою Г. Бюхнер у живій і реалістичній масовій сцені показує, що думала про завоювання революції біднота: "Вся кров у їхніх жилах висмоктана з нас. Вони сказали нам: вбивайте аристократів – це вовки! Ми повісили аристократів на ліхтарях. Вони сказали: Veto пожирає ваш хліб; ми вбили Veto. Вони сказали: жирондисти морять вас голодом; ми гільйотинували жирондистів. Але вони обібрали вбитих, а ми, як і раніше, бігаємо босоніж і мерзнемо" [1: 63]. Йдеться про дантоністів.

У народних сценах Г. Бюхнер малює глибоке озлоблення зубожілих мас. У той же самий час він як реаліст показує, що ці маси ще не можуть мати чіткого уявлення про те, в які доцільні дії могло б вилитися їх озлоблення. Об'єктивні протиріччя ще нерозв'язані в дійсності, і, відповідно до цього, їх також неможливо розв'язати у свідомості Г. Бюхнера; народний гнів у його драмі ще нестійкий, і маса легко переходить від однієї крайності до іншої. Але саме озлоблення залишається постійним, воно проходить через усю драму й отримує пояснення в прямих висловлюваннях про безпосередні причини розчарування мас. Г. Бюхнер, цілком послідовний як художник, малює ці народні сцени з

гірким гумором, у дусі реалістичного підтісування, засвоєного ним з шекспірівської драми [2: 109]. Чому ж саме з неї?

Коли вступаєш у світ шекспірівської драматургії, опиняєшся під владою двох стихій: стихії дії та стихії почуття. Переплітаючись і пронизуючи одна одну, ці стихії опановуються читачем і глядачем і спрямовують їх за течією шекспірівської драми, починаючи від початкових рядків першої сцени та закінчуючи фіналом. Іноді дією стає сам рух почуття, його наростання й перетворення, а сама дія, своєю чергою, породжує емоційну атмосферу драми, реалізується в ній.

Але в шекспірівській драмі виразно виявляється ще одна стихія: стихія думки. Герої В. Шекспіра не тільки діють і відчують, а й мислять. А сама драма В. Шекспіра не тільки динамічна й емоційна, але й інтелектуальна. Здійснюючи свої вчинки, персонажі В. Шекспіра міркують про них, оцінюють, тлумачать, пояснюють. Пояснює даний феномен, у першу чергу, сама структура шекспірівської драми [2: 116].

Історично, як з'ясовано шекспірознавством, конструкція драми В. Шекспіра спирається на тенденцію середньовічної міської народної драми й драми попередників В. Шекспіра – К. Марло, Р. Гріна та ін. Однак у даному випадку важливий не генезис, а основна естетична функція будови драми англійського драматурга на загальному ідеологічному фоні його драматургії.

Конструкцію шекспірівської драми умовно позначають терміном "екстенсивна драма". Принцип екстенсивності знаходить вираження насамперед у вирішенні просторової та часової

замкнутості драми, в гранично широкому для неї розмежуванні кордонів місця та часу, в порушенні знаменитого античного принципу трьох єдностей.

Саме це порушення естетично викликане у В. Шекспіра максимальним розширенням рамок і меж драматичної боротьби героя. Як правило, В. Шекспір намагається звести до мінімуму передісторію героя й узагалі дрібні моменти його долі. В. Шекспір прагне показати всі основні моменти, вузлові віхи життя та долі героя в самій драматичній дії, розгорнути в живому сценічному дійстві життя героя, а не тільки його фрагменти, показати боротьбу героя всебічно, з максимально різноманітною кількістю перешкод на його шляху. І саме з цього випливають широкі просторові та часові рамки драми В. Шекспіра [4: 263].

І з цим розширенням сфери дії, розщепленням єдиної сюжетно-тематичної лінії на ряд відносно самостійних ліній, введенням побічних мотивів, одним словом, з принципом множення основного сюжетного зерна на тісно пов'язану у В. Шекспіра кількість дійових осіб – явна тенденція до їх багаточисельності.

Сюжетна багаторазовість і, як правило, безліч дійових осіб – дві сторони одного й того ж явища. Шекспірівська драма – якщо припустимо таке порівняння – ніби тяжіє до багатовимірного простору геометрії Лобачевського. Вказана ж риса впливає із самої суті реалізму В. Шекспіра, з принципу складного відображення дійсності, з різноманіття протиріч, що створюють образ єдиного предмета – світу природи і світу соціальної дійсності, нескінченного світу в часі і просторі, відкритої філософсько-наукової думки Відродження [2: 98].

Шекспірівська драма прагне не тільки до "поперечного" розширення, тобто до введення паралельних сюжетних ліній і, тим самим, до збільшення числа дійових осіб, але, говорячи умовно, і до "поздовжнього" розширення. Що варто під цим розуміти? Як правило, у будь-якій драмі можна позначити загальну схему розвитку дії: зав'язку, наростання дії, вершину, або кульмінацію, і, нарешті, розв'язку. За таким самим принципом побудована драма "Смерть Дантона".

Не підлягає сумніву, що дія в драмі В. Шекспіра через подвоєння і множення, через усе нові варіації вузлових, вирішальних моментів дії, через примноження подій прагне до максимального розвороту, до максимального збільшення та подовження, так би мовити, до проекції в нескінченність. У цьому також характерно проявляється основний принцип побудови шекспірівської драми.

Наступним пунктом шекспірівського гуманізму є осягнення людини в русі, в розвитку, в становленні. Це визначає і метод художньої характеристики героя. Останній у В. Шекспіра показаний завжди не в застиглому стані, не в миттєвому знімку, а в русі, в історії особистості. Глибока динамічність відрізняє ідейно-художню концепцію людини від методу її художнього зображення. Зазвичай герой в англійського драматурга відрізняється на різних фазах драматичної дії, у різних актах і сценах. Однак, при всіх змінах, при всіх різних обличчях героя, в різні моменти дійства зберігається корінна єдність його характеру, його особистісна субстанціальність [4: 205].

Це вказує на те, що людина у В. Шекспіра показана у повноті своїх можливостей, з повною творчою перспективою своєї історії, своєї долі. У В. Шекспіра суттєвим є не тільки зображення

людини в її внутрішньому творчому русі, а й демонстрація самої направленості дії. Цей напрямок є вищим і максимально повно розкриває всі потенціальні сторони людини, всі її внутрішні сили. Цей напрямок у ряді випадків є відродженням людини, її внутрішнім духовним ростом, сходженням героя на якусь вищу ступінь її буття (принц Генріх, Дантон та ін.)

Підсумовуючи все вище сказане, слід ще раз нагадати, що основною рисою шекспірівської лінії була все ж реалістичність. Дійсно, Георг Бюхнер прагнув до правдивого зображення історії й писав про те, що завданням митця є показувати світ таким, яким він є, а не таким, яким він має бути. Формулюючи принципи реалістичного мистецтва, він пов'язав поняття правдивості саме з іменами В. Шекспіра і Й. В. Гете. Його твори, зокрема "Смерть Дантона" (1835), суперечили не лише ідеологічним, але й естетичним потребам широкої публіки. Тому К. Гуцков і написав Г. Бюхнеру: "Ваш "Дантон" не іде. Можливо, Ви не знаєте причини? Тому, що Ви не оббрехали історію" [3: 4].

Література

1. Бюхнер Г. Смерть Дантона / Г. Бюхнер; пер. с нем. – М.: Художественная литература, 1972. – 77 с.
2. Владимиров С. Действие в драме / С. Владимиров. – Л.: Искусство, 1972. – 159 с.
3. Евченко Н. В. Б.Брехт в контексте немецкой реалистической драмы / Н. В. Евченко. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VZhDU/2009_43/44_43.pdf
4. Поспелов Г. Н. Теория литературы: Учебник для ун-тов / Г. Н. Поспелов – М.: Высшая школа, 1978. – 351 с.